

SOVYET-RUS EDEBİYATININ ŞEKİLLENME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŐ¹

Dr. Esra ELMACIOĐLU²

ÖZET

XX. yüzyıl dünyadaki birçok devlet için siyasi ve toplumsal açıdan değişimlerin yaşandığı bir çağın başlangıcıdır. Yüzlerce yıldır Çarlık yönetimi altındaki Rusya için de bu değişim kaçınılmazdır. Siyasi ve toplumsal değişimler hazırlanırken, kitleleri yönlendirecek en önemli araç ise edebiyat, sanat ve eğitim aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Köklerini devrimden alan Sovyet edebiyatı da bu değişimle gelişme göstermektedir. Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı ideolojik yönlendirmeler doğrultusunda ortaya çıkan sanatsal eserlerin temelinde şekillenmektedir. Bu çalışmanın amacı, ülkemizde üzerinde yeterince çalışmanın yapılmadığı önemli bir dönem olan Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ile başlayan Sovyet-Rus Edebiyatının şekillenme sürecini tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: XX. Yüzyıl, Rus, Sovyet, Edebiyat, Devrim

OVERVIEW OF THE PROCESS OF THE SOVIET-RUSSIAN LITERATURE

ABSTRACT

XX. Century is the beginning of an era in which political and social changes are experienced for many countries in the world. This change is inevitable for Russia under Tsarist rule for hundreds of years. While political and social changes are being prepared, the most important tool that will guide the masses can be realized through literature, art and education. The Soviet literature, which took its roots from revolution, is evolving with this change. Soviet period Russian literature is shaped on the basis of artistic works that emerged in line with ideological orientations. The aim of this study is to introduce the process of formation of Soviet-Russian literature which started with the establishment of Soviet Union which is an important period in our country.

Key Words: XX. Century, Russian, Soviet, Literature, Revolution

---

¹ Bu makale "Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1917-1953)" başlıklı doktora tezinden uyarlanmıştır.

² Yozgat Bozok Üniversitesi FEF, esra.elmacioglu@bozok.edu.tr

GİRİŞ

XX. yüzyıl Rus Edebiyatının başlangıcının XIX. yüzyılın 90'lı yıllarından 1917 yılı Ekim devrimine kadar olan süreci kapsadığı belirtilebilir. Bazı edebiyat tarihçileri bu sürecin başlangıcını, Dostoyevski'nin ölüm tarihi ve II. Aleksandr'ın öldürüldüğü 1881 yılı olarak kabul eder (Kormilov, 2008:8). Rus edebiyatına genel olarak baktığımızda ise, 1917-1991 yılları arasını kapsayan dönem edebiyat tarihi kitaplarında “Sovyet Dönemi” olarak adlandırılır. Sovyet dönemi Rus edebiyatı bütünüyle ele alındığında gösterdiği eğilimlere göre kendi içerisinde bir kaç alt bölüme ayrılabilir. Bunlardan ilki, Ekim devrimi ile başlayan süreci içine alan 1917-1921 yılları arasındaki devrim, müdahale ya da vatan savaşı yılları olarak adlandırılabilir (Gacıyev, 1997: 5).

XX. yüzyılın başlarında Rus edebiyatının gelişimi farklı sanatsal okulların ve eğilimlerin etkisi altındadır. Yüzyılın başında akmeizm, fütürizm, realizm ve sembolizm gibi akımlar aynı dönemde paralel şekilde faaliyet gösterirler. Güzel sanatlar ve müzik alanında da benzer şekilde eğilimler gözlenir. XX. yüzyılın başında kültürel arenada “Sanat Dünyası”, kübistler, dışavurumcular gibi pek çok farklı akım varlığını sürdürmektedir. Özellikle XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında, önceki yüzyıllarda gözlemlendiği gibi sanatsal akımların birbiri ardınca yer değiştirdiği görülür; santimentalizm romantizmle, romantizm realizmle yer değiştirir. XX. yüzyılın başlarında ise, Rus edebiyatı dekadan sanat akımlarının birbiri içinde yer değiştirmeleri ile şekillenmeye başlar.

XX. yüzyıl Rus edebiyatının gelişiminin ikinci periyodu ise 1917 yılından 1941 yılına kadar olan süreci kapsar. Sovyet edebiyatı olarak adlandırılan bu dönem, devrimle birlikte daha az sesli bir yapıya dönüşmeye başlamasına rağmen, 20'li yıllarda sanatsal anlamda çeşitlilikler ortaya çıkar. Bu dönemde ‘Pereval’ (*Перевал/Geçit*), ‘Kuznitsa’ (*Кузница/Demirci*), ‘LEF’ (*ЛЕФ- Левый фронт искусств/Sanatın sol cephesi*), ‘Serapionov Kardeşler’ (*Серапиевны Братья*), ‘Gerçek Sanat Topluluğu’ (*ОБЕРИУ-Объединение реального искусства*) vb. sanatsal oluşumlar artar. Ancak 1934 yılında Sovyet Yazarlar Birliği'nin ilk kongresinde yazarların kendi iradesi ile sanatsal metot olarak sosyalist realizm kabul edilir ve eserlerin yayımlanması için bu metodun kullanılması şartı getirilir. Bu koşullar altında, edebiyat resmi ve gayri resmi bir anlam kazanır. Sosyalist realizm ilkeleri üzerine yazılan resmi eserler ve bu metodun dışında kalan muhalif edebiyatın ürünleri karşı karşıyadır. Genellikle muhalif edebiyat ürünleri yazarların masalarında kalır. Özellikle bu yıllarda yayımlanmayan çoğu eser için 1980'li yıllarda ‘dönüşüm edebiyatı’ (*возвращенная литература*) kavramı ile yayınlar yapılır.

XX. yüzyılın 1941 ve 1953 yılları arasını kapsayan üçüncü periyodu ise sanatsal açıdan gerileme dönemidir. 1920 ve 1950 yılları arasında sanatsal özgürlüğün ve kişisel yaratıcılığın baskı altında tutulması özellikle 1940'lı yıllarda edebiyat için olumsuz sonuçlar doğurur. 1930'lı yıllarda edebiyat daha durağan bir süreç içerisindeydi. Bu dönemde sanat kariyerlerine 1910'lı yıllarda başlayan A. Ahmatova, O. Mandelştam, B. Pasternak, M. Bulgakov, M. Gorki ve N. Zabolotski gibi isimlerin çalışmaları devam etmektedir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında daha özgün ve savaştan halkın milli bilincini uyandıracak eserler oluşmaya başlar. Bu dönemde halkta oluşturulması istenen esas düşünce, faşizm karşısında zaferle çıkmış bir toplumun daha fazla baskı altında tutulamayacağını göstermektir. Ancak umut edilenin

aksine, savaş sonrası dönemde de hükümetin baskıları tamamen özgür edebi eserlerin oluşmasına imkân vermez.

Sovyet edebiyatının dördüncü periyodu Kruşçev'in yönetiminde olduğu 'çözülme dönemi' (*период оттепели*) kapsar. 1950 ve 1960 yıllarının liberal politik ortamına tepki gösteren, içlerinde Ye. Yevtuşenko, A. Voznesenskiy, B. Ahmadulina, V. Sokolov, N. Rubtsev, V. Aksenov, V. Voynoviç, G. Vladimov gibi isimlerin olduğu genç bir edebiyat çevresi ortaya çıkar. Bu dönem sanatçılarının çabaları devrim öncesi dönem ve kültürü ile sanatsal bağları yeniden kurmaktır. Bu genç yazarların eserlerinde verilmek istenen amaç, sadece Sovyet ülkesinin modern hayatı ve yakın tarihindeki gerçekleri yansıtmak değil, aynı zamanda sanatsal dili modernleştirip yenilik getirmektir. Bu sebeple Kruşçev dönemi edebiyatında şiir ve düzyazıda deneysel arayışlara yeniden yönelim görülür.

Sovyet edebiyatının beşinci periyodu, 1960 ve 1980 yılları arasını kapsayan 'Brejnev'in Durgunluk' (*Брежневский застой*) dönemi olarak adlandırılır. Bu dönem uygulamada resmi edebiyatın boşluğa düştüğü, bodrumlarda ve yer altlarında yeni bir edebiyatın oluşmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde muhalif edebiyatın yeniden canlanıp, geliştiği görülür. Muhalif edebiyat eserlerinin basım sıkıntısı 'samizdat'³ (*самиздат*) ve 'tamizdat' (*тамиздат*)⁴ yöntemleri ile aşılar ve bu edebiyat hareketinin 1960 ve 1970'li yıllardaki önemli temsilcileri D. A. Saharov ve A. İ. Soljenitsın'dır (İgoşeva, 2002:8).

XX. yüzyıl Rus edebiyatında önemle bahsedilmesi gereken bir diğer hareket de göçmen edebiyatıdır. Göçmen edebiyatı, devrimle başlayan süreçle beraber, ülke içerisindeki bu değişimi kabul etmeyen yazarların gönüllü ya da zorunlu olarak göç ettikleri yerlerde edebiyat yaşamlarına devam etmeleri ile alakalıdır. XX. yüzyılın 1985 ve 1990 yılları arasındaki dönemi ise çağdaş Rus edebiyatının başlangıcını hazırlar. Bu dönemden sonra Rus edebiyatına modern ve post modern yaklaşımlar egemen olur (Kormilov, 2008: 35).

XX. yüzyıl edebiyat eleştirmenlerinden D. S. Merejkovski'nin "Çağdaş Rus Edebiyatının Gerileme Nedenleri ve Yeni Akımları" (*О причинах упадка и о новых течениях современной русской литературы*) isimli bildirisinde, Rus edebiyatının ciddi bir sarsıntı geçirdiğini, bu sarsıntılı edebiyat içerisinde Rus halkının bilincinin olup olmadığı sorgulanır. Merejkovski, bu bildirisinde XIX. yüzyıl insanının bilinci ile XX. yüzyıl insanının gelişmekte olan bilinci arasında ortaya çıkan boşluğu ifade etmeye çalışır. Sanatçı yazısında iki çağ insanı arasında beliren bilinç farklılığına dikkat çekerken, XIX. yüzyıla kadar egemen olan ve ortaçağdan beri süre gelen Tanrı inancıyla insanın Tanrı ve doğa karşısındaki pasif duruşunun yerini hümanist olgulara bıraktığının altını çizer. Ancak XX. yüzyılın eşiğinde hümanist kavramlar yerini, materyalist düşüncenin temellendirdiği olgulara bırakır. Marksizm'in temelinde insanın kendisi değil, onun üretken gücünün her şeyden üstün olduğu fikri bu yüzyılın egemen düşüncesidir. Bu bağlamda insanın bireysel olarak değeri yoktur ve sosyal materyalist bir araç olarak görevi her şeyin üzerindedir. Bireysellik, sosyalizm ve

³ **Samizdat** (самиздат) Sovyet bloğunu oluşturan ülkelerdeki kaçak yayınları ve bu yayınların el altından dağıtılmasını kapsayan terimdir.

⁴ **Tamizdat** (тамиздат) Sovyetlerde yayınlanması yasak yayınların ülke dışında basılıp dağıtılmasını kapsayan terimdir. Erişim: <https://dic.academic.ru/searchall.php>

proletaryanın⁵ idealleri adına yok edilmelidir. Proletaryanın insanın ve insanlığın üstünde bir olgu olduğu ve ‘yeniçağın Tanrısı’ (*Бог новой эпохи*) düşüncesi baskındır (İgoşeva, 2002: 3). Bu tarz bir algısal yaklaşım, tarihsel süreç içinde insanlığa ve topluma bakış açısını değiştirme çabalarıyla birlikte, Rus edebiyatının “Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Edebiyatı” olma hikâyesinin paralel olarak şekillenmesine sebep verir. Ekim devrimi, Rusya’nın kaderini belirleyen en büyük toplumsal değişimin başlangıcıdır. Bu değişim, toplum yapısına ekonomik ve siyasi açıdan yön vermekle birlikte, sanatsal açıdan da tamamen derinden etkiler. Marksist-Leninist ideolojinin ortaya koymaya çalıştığı sosyalist yapılanma bilim, sanat ve edebiyat için yeni bir bakış açısı belirleyerek, “Sovyet Bilimi, Sanatı ve Edebiyatı” fenomenini ortaya çıkarır (Daryalova, 1998:3).

1917 Ekim Devriminden Önceki Süreçte Rus Edebiyatında Genel Durum

Dünya tarihinde devrimden bağımsız olarak ele alınamayan Sovyet edebiyatı, yenilikler ve sıra dışı eğilimleri beraberinde getirir. Sovyetlerin yeni ve genç cumhuriyet yönetiminin verdiği savaş, sadece hayata karşı değil, eski dünyanın adaletsiz ve yoksul düzenine de karşıdır. Bu bağlamda, Sovyet edebiyatının ana teması geçmiş çağ edebiyatlarına konu olmayan sosyalist toplumu, yeni olanı kurma yolundaki güç ve ağır süreçtir. Bu edebiyatın başlıca kahramanları ise tüm insanların mutluluğu için savaşan, kendi kaderinin sahibi, kurucusu, inşacısı halkın içinden gelen sıradan insanlardır. Maksim Gorki, Mihail Şolohov, Vladimir Mayakovski, Demyan Bedny, Aleksandr Blok, Sergey Yesenin, Aleksandr Serafimoviç, Dmitri Furmanov, Aleksey Tolstoy, Aleksandr Fadeyev, Fyodor Gladkov, Nikolay Ostrovski, Konstantin Fedin ve Leonid Leonov gibi Sovyet yazarlar, kahramanlarını Moskova’nın, Petrograd’ın⁶ sokaklarına, caddelerine; şehirlere, köylere; Don ve Ukrayna steplerinin uçsuz bucaksız köşelerine; Urallara, Sibiryaya gönderirler. Bu yeni edebiyat, Sovyet ve Sovyetlere kardeş diğer cumhuriyetlerin yazarlarıyla birlikte sanatsal yaratıcılığın sınırlarını geniş bir coğrafyaya yayarlar (Dementyev, 1970:3).

XX. yüzyılın ilk ve ikinci on yıllarını kapsayan devrim arifesinde, Rus edebiyatına öncü isimlerden en önemlisi A. M. Gorki’dir (1868-1936) . Gorki, klasik Rus edebiyatının en iyi yönlerini kendine miras olarak alan çok yönlü bir sanatçıdır. Aynı dönemde XX. yüzyılın başlarında Lev Tolstoy (1828-1910), Vladimir Korolenko (1853-1921) ve Anton Çehov (1860-1904) gibi XIX. yüzyılın önemli isimlerinin faaliyetleri devam etmektedir. Gorki, çağ edebiyatına yön veren bu isimlerin sanatsal becerilerinden ve klasik Rus edebiyatının yüksek ideallerinden etkilenmiş bir sanatçıdır ve tüm bu sanatsal ortamın içinde bulunarak, dünya tarihinde yeni bir çağın başlangıcında “sosyalist realizm” akımının kurucusu olur. Gorki’ye devrim öncesi dönemde ün kazandıran eserleri arasında “Doğan Kuşunun Şarkısı” (*Песня о Соколе*), “Fırtına Kuşunun Şarkısı” (*Песня о Буревестнике*) öyküleri ve “Ana” (*Мать*) romanı sayılabilir. Lenin Gorki’yi, proleter sanatın büyük öncüsü olarak nitelendirmiştir (Dementyev, 1970:5).

⁵ **Proletarya** (*Latince proles* kelimesinden gelir) alt sosyal sınıfı tanımlamak için kullanılan terim, bu sınıfa mensup kişilere **proleter** denir. İlk olarak oğullarından başka malı olmayan insanları tanımlamak için kullanılan aşağılayıcı bir kelime iken, Karl Marx’tan sonra işçi sınıfını tanımlamak için kullanılan sosyolojik bir terim halini almıştır. Erişim: <https://www.makaleler.com/proletarya-nedir>

⁶ **Petrograd**: Günümüzde Sankt-Petersburg olarak adlandırılan şehir, 31 Ağustos 1914-26 Ocak 1924 tarihleri arasında Petrograd, 26 Ocak 1924 – 6 Eylül 1991 tarihleri arasında ise Leningrad olarak adlandırılmıştır.

Edebiyatta sosyalizm fikirleri uzunca bir süre Ekim Devrimine kadar kendi yansımaları gösterir. XIX. yüzyıl edebiyatında ilk hareketlenmelerin başladığı sosyalist düşünceler A. Herzen, N. Çernişevski, M. Saltıkov-Şçedrin ve L. Tolstoy gibi ünlü Rus yazarların eserlerinde belirir. İnsanlık tarihinin ahlaki ve sanatsal gelişim süreçleri, kitlelerin sosyal hareketlerle olan bağlantısı ve demokratikleşme süreçleri her zaman klasik Rus edebiyatının sempati alanındadır. Ancak bu sempati sadece hayata doğru ve net bir yaklaşımı değil, aynı zamanda gerçeklere karşı eleştirel tutumu da ortaya koyar. Lenin, Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı" (*Что делать?*) romanının kendisini oldukça fazla etkilediğini, tüm hayatına yön verdiğini belirtir (Fedoseyeva, 1982: 5).

Rus özgürlük hareketi, işçi sınıfının tarih sahnesinde öncü rol oynamasına zemin hazırlayarak, devrim fırtınasının yükselişi Komünist Parti öncülüğünde yeni bir dizi yazar ve şairin sanatlarını da belirler. Bu sanatçılardan biri de Aleksandr Serafimoviç Serafimoviç'tir (Popov) (1863-1949). Serafimoviç, XIX. yüzyıl sonunda yazdığı "Buz Üzerinde" (*На льдине*), "Semişkura" (*Семешкура*), "Makasçı" (*Стрелочник*) adlı ilk hikâyelerinde köylülerin zor, özgür olmayan çalışma ve yaşam şartlarını, işçilerin yoksulluğunu sanatının ana teması olarak belirler. Serafimoviç, yazın yaşamında ilk eserlerinden itibaren sınıfsal bir prensip doğrultusunda ürünler verir. Bu sınıfsal prensip en göz alıcı biçimde, Gorki'nin etkisi altında 1905 Devrimi üzerine yazdığı eserlerde ortaya konulur. Sanatçı, Gorki'nin yazarlık kariyerinde belirleyici bir rol oynadığını ve o döneme ait diğer sanatçıların da devrim etrafında şekillenmelerini ve onları bu yöne yönlendiren kişinin Gorki olduğunu belirtir (Dementyev, 1970:5).

Sovyet edebiyatı oluşum sürecinde, önceki dönem edebiyatının sosyalist ve insani yönlerini kendine mal eder. Bu dönemde edebiyat, insanlık önünde yüksek idealleri olan yenilikçi bir sanat oluşturma çabası içindedir. Sovyet edebiyatı halkın yaşamından kopuk olmamasının sonucunda yenilikçi ve etkin bir biçim kazanır. Bu dönem edebiyatı, klasik Rus edebiyatı geleneklerini devam ettirirken, halk için gerekli olan toplumsal olayları da etkili ve anlamlı bir şekilde yansıtır. XIX. yüzyılın A. Puşkin, N. Gogol, N. Nekrasov, L. Tolstoy ve A. Çehov gibi seçkin yazarları halkla iç içe olmayı başararak dönemlerinin toplumsal yaşamlarındaki çelişkileri, Rus halkının manevi dünyasını, toplumsal beklentilerini başarılı bir şekilde eserlerine aktaran sanatçılardır. Sovyet edebiyatı özünü, XIX. yüzyıl Rus edebiyatının dev isimlerden miras aldığı halkçılık prensibine dayandırır. Bu edebiyatın yaratıcılarının milliyetçi emelleri özgündür. Sanatçılar, yeni toplumun oluşturulma süreci ile alakalı ideoloji ve duygularını, kökten yenilenme için verilen savaşımın organik olarak kaynaştırdıklarından başarılı olurlar (Fedoseyeva, 1982:7). Sovyet edebiyatı emekçi halkın yaşamını sanatının merkezine yerleştirirse de halkın inançları konusuna çok fazla yer vermez. İsviçreli edebiyat tarihçisi Andre Bonnard bu konuda 'Sovyet edebiyatı için en çarpıcı ve aynı zamanda en az çarpıcı olan, Tanrı'nın yokluğudur... Zira bu eksikliğin yeri bir biçimde dolduruldu, halkın yaşamında garip biçimde yok gibi görünen bu ilahi gücün adı okunmadı' diye bahseder (Bonnard, 2001: 68).

İşçi sınıfının özgürlük hareketindeki büyüme yaşam tarzını etkilemesinin yanı sıra devrimci proleter şiir türü üzerinde de kendini gösterir. Devrim hareketine duyulan büyük heyecan, onun halkla bütünleşen kendine özgü proleter şairlerin sanatlarını belirlemede en önemli unsur olur. Ülkenin her tarafında savaşçı devrim şarkıları yankılanır. Bunlara F.

Şukulyev'in "Biz Demirciler" (*Мы кузнецы*) ve L. Radin'in "Yılmadan Yoldaşlar, Uygun Adım" (*Смело, товарищи, в ногу*) şarkıları örnek verilebilir. Devrim öncesi yıllarda, proleter şiir sanatında öne çıkan saygın şairlerden biri de Demyan Bednıy'dır (1883-1945) (Yefim Alekseyeviç Pridvorov). Şairin yaratıcılığında en önemli rolü Bolşeviklerin çıkardığı 'Zvezda' (*звезда*) (1910-1912) ve 'Pravda' (*правда*) isimli gazeteler oynar. Bednıy, bu gazetelerde etkin bir şekilde komünist-şair olarak görev alır. Demyan Bednıy özellikle fabl türünde eserler verir. Kolay anlaşılır, ancak kesin ve sert bir biçimde yazdığı bu eserler devrimci şiir türünde dikkat çeker ve Lenin tarafından hemen fark edilir (Dementyev, 1970: 6). V. V. Mayakovski de ilk eserlerini, devrimin hemen öncesinde verir. Mayakovski'nin yaratıcılığının temellerini de, kapitalist sisteme karşı düşünceleri, yeni kurulmakta olan düzene olan inancı ve halkına duyduğu insancıl yaklaşım oluşturur. Tüm bu düşünceler etrafında şair, devrimci edebiyatın en önemli temsilcilerinden biri olur. Mayakovski'nin, XX. yüzyılın toplumsal emellerine olan özlemi ideolojik-estetik çerçevede daha belirgin kendini gösterir. 1915 yılında tamamladığı ve o dönemin programlı bir eseri olan "Pantolonlu Bulut" (*Облако в штанах*) poemasında 'Kahrolsun sevginiz! Kahrolsun sanatınız! Kahrolsun düzeniniz! ve Kahrolsun dininiz!' diye seslenerek tepkisini ortaya koyar. Bu şiir, burjuva sanatına ve düzenine başkaldırışın bir sesidir (Öksüz, 2014: 154).

XX. yüzyılın başlarında, Rus edebiyatının oluşumunu sağlayan en önemli etmen devrim ve onun ideolojisi olsa da, Gorki ve çevresindeki sanatçılar dışında XIX. yüzyıl sonu geleneklerini devam ettiren bir takım sanatçılar eser vermeye devam ederler. Eleştirel Realizm akımı da o dönemde hala popülerdir. İvan Alekseyeviç Bunin (1870-1953), Aleksandr İvanoviç Kuprin (1870-1938), Vikentiy Vikentyeviç Veresayev (1867-1945) ve Aleksey Nikolayeviç Tolstoy (1883-1945) gibi sanatçılar bu akım doğrultusunda eserler vermektedirler. Bunin'in "Kurak Vadi" (*Суходол, 1912*) ve "Köy" (*Деревня, 1908*) öykülerinde, ataerkil köylü Rusya'nın büyüyen burjuvazi kesiminin baskısı sonucunda parçalanması yansıtılır. Bunin'in nesri kendine özgü şiirsel, resimsel, kısa ve etkili oluşuyla çağdaşlarından ayrılır. Birbiriyle çelişkili ve sınırlı dünya görüşü, Bunin'in Ekim Devrimi'nin tarihsel anlamını algılamasına engel olur. Bunin, 1920 yılında ülkeyi terk eder. Yazarın göç yıllarında yazdığı en önemli eseri "Arsenyev'in Yaşamı" (*Жизнь Арсеньева, 1930*) adlı otobiyografik romanı 1933 yılında Nobel ödülü de almıştır. Bunin'in "Kurak Vadi" isimli eseri A. N. Tolstoy'un "Yaşlı İhlamlar Altında" (*Под старыми липами, 1929*) öyküsünü ve "Topal Bey" (*Хромой барин, 1912*) romanını çağrıştırmaktadır. Bu eserlerde, asilzade topraklarının yıkımı ve ahlaki çöküşü açıkça gözler önüne serilir. (Dementyev, 1970: 7).

Devrim öncesi Rus edebiyatının demokratik temsilcilerinden biri de A. İ. Kuprin'dir (1870-1938). Kuprin'in "Moloh" ⁷(*Молох, 1890*) hikâyesinde kapitalizm olgusu, eski çağlarda insanların kurban edildiği Pagan Tanrısı Moloh'la kişileştirilir. Yazarın bir diğer ünlü öyküsü "Düello'da" (*Поединок, 1905*) çarlık ordusundaki egemen güçlerin acımasız karakterleri tüm gerçekliği ile betimlenmektedir. Kuprin'in büyük yeteneği, hayata karşı tutkusu "Olesya" (*Олеся, 1890*) ve "Kızıl Bilezik" (*Гранатовый браслет, 1911*) eserlerinde açıkça görülmektedir. Bu eserler, sadakat ve güzellikle birlikte muhteşem ve güçlü bir aşkı anlatmaktadır. Sanatçının en iyi eseri "Gambrinus" (*Гамбринусь, 1907*) isimli öyküsüdür. Bu

⁷ Moloh: Filistin, Finike ve Kartaca mitolojisine göre; güneş, ateş ve savaş tanrısı, şehirlerin koruyucusu. Bu tanrı ile uzlaşmak için uğruna küçük çocuklar kurban edilir (Dell, 2014: 255).

öyküde Kuprin, yoksul insanlara duyduğu acıma duygusunu, milliyetçilik ve gericiliğe isyanını yansıtır. Ekim Devrimini anlamayan ve kabul etmeyen Kuprin 1919 yılında ülkeyi terk eder. Vatanından uzaklarda büyük bir özlem duygusu içindedir. 1937 yılında Sovyetler Birliği'ne döndükten bir yıl sonra ise hayatını kaybeder (Volkov, 1977: 183).

Devrim öncesi yıllarda demokrat Rus aydınının ideolojik arayışları V.V. Veresayev'in (1867-1945) eserlerinde gözler önüne serilir. Veresayev "Yol Olmadan" (*Без дороги, 1894*), "Salgın" (*Повесть, 1897*) ve "Dönemeçte" (*На повороте, 1901*) öykülerini bu konu üzerinde şekillendirir. Yazarın en çok tartışılan eseri "Bir Doktorun Notları" (*Записки врача, 1901*)'dir. Veresayev, bu eserde genç ve dürüst bir doktorun yaşadığı sosyal ve manevi sorunları derinlemesine aktarır. Yazar, Ekim devriminden sonra da edebiyat hayatına verimli ve aktif bir şekilde devam eder. 1922 yılında Birinci Dünya Savaşı üzerine yazdığı "Çıkmaz Sokakta" (*В тупике, 1923*) başlıklı romanında Rus aydınlarının devrime karşı tutumlarını yansıtır. Veresayev, öykü ve roman yazarlığının yanı sıra, yetenekli bir edebiyat araştırmacısıdır. Lev Tolstoy ve Dostoyevski üzerine yazdığı kitaplar ve "Puşkin'in Hayatında" (*Пушкин в жизни, 1927*) derlemesi oldukça popülerdir. Sanatçı, edebiyat araştırmacısı ve yazar kimliğiyle birlikte, Homeros gibi antik yazarların eserlerini de çevirir. Veresayev, edebiyat alanında uzun yıllar yaptığı verimli çalışmalar sayesinde 1943 yılında devlet nişanı ile ödüllendirilir (Dementyev, 1970:8).

Devrim öncesi yıllarda, gerçekçi edebiyat anlayışı karşısında dekadan edebiyat anlayışı da önemli bir konuma sahiptir. Dekadan edebiyatın önemli akımlarından biri ise sembolizmdir (*символизм*). K. Balmont, F. Sologub ve D. Merejkovski gibi sembolistler gerçekleri yansıtmaktan kaçınarak, okuyucuları hayali bir dünyaya sürüklemeye çabalarlar. Etraflarındaki dünyanın gerçekçi tasviri yerine, kapalı ve belirsiz sembollerini kullanmayı tercih ederler. Sembolist sanatın en belirgin özellikleri arasında gizem, bireysellik, karanlık ve çaresizce bir karamsarlık vardır. Sembolistler arasında en önemli yer Valeriy Yakovlaviç Bryusov ve Aleksandr Aleksandroviç Blok'a aittir. Sembolistlerin karşısına akmeizm (*акмеизм*) ve fütürizm (*футуризм*) akımı rakip olarak çıkar. Sembolistler, akmeistler ve fütüristler benzer şekilde sanat için sanat görüşünü savunup, Rus edebiyatının gerçekçi ve yüksek üsluplarından kaçınırlar. XX. yüzyılın başında ortaya çıkan bu dekadan akımların bulunduğu dönem, edebiyat tarihinde 'Gümüş Çağ' (*серебряный век*) olarak adlandırılır (Kormilov, 2008:8).

Devrim öncesi Rus edebiyatının tüm akım ve sanatçıları eski ve yenedünya arasındaki kaçınılmaz çarpışma sayesinde yerlerini belirler. Bir kısım sanatçı devrimi coşkuyla karşılayıp, yenedünyayı kurma yolunda savaşı verir. Bu sanatçıların başında Maksim Gorki gelir. Bir başka grup sanatçı ise geleceğe korkuyla bakıp, geçmişle olan bağlarını koparamaz. Bu grup içinde özellikle dekadan edebiyata bağlı Merejkovski, Gippius ve Gumilyov gibi sanatçılar vardır. Eski Rusya'dan nefret eden, ancak devrime ve özgür geleceğe inanmayan bir başka grup sanatçı da edebi faaliyetlerine devam eder. Bu sanatçılardan biri "Yedi Asılmışların Hikâyesi" (*Рассказы о семи повешенных*) ve "Hayatımızın Günleri" (*Дни нашей жизни*) eserlerinin yazarı Leonid Andreyev'dir (1871-1919). Devrim öncesi dönemde ortaya çıkan bu tarz fikir ayrılıkları, sonraki yıllarda da sanatçılar arasında belirleyici bir rol oynar. Devrim öncesi dönemde gerçekçi Rus edebiyatında önemli yer alan M. Gorki, V.

Mayakovski, A. Serafimoviç ve D. Bednıy gibi sanatçılar, devrim sonrası dönemde de Sovyet edebiyatının oluşmasında etkin bir şekilde görev alırlar.

1917 Ekim Devriminden Sonra Sovyet-Rus Edebiyatı

Rus halkının kaderi, Sovyet edebiyatına özgü epik eserlerin sanatsal yapısını ve bu edebiyatın yaratıcılarının kavramsal birikimlerini belirleyici en önemli etkidir. Küçük burjuva düzenini yıkmayı hedefleyen devrim ve Birinci Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı kargaşa ortamı ülkenin yaşadığı ekonomik sorunlarla birlikte yeniden yapılanma sürecini olumsuz etkiler. Tüm bu karışıklık kardeşin kardeşi öldürdüğü bir iç savaşa zemin hazırlar ve Rus halkı 'beyazlar' ve 'kızıklar' olmak üzere, iki uzlaşmaz topluluk halinde iç savaşa sürüklenir. Tarihi toplumsal değerlerle ortaya çıkan yeni manevi ve insani yaklaşımlar, yaşanan kargaşa süreci edebi eserlere yansır. A. Serafimoviç'in "Demir Tufanı" (*Железный поток*, 1924), Mayakovski'nin "İyi" (*Хорошо*, 1927), M. Şolohov'un "Durgun Don" (*Тихий Дон*, 1925/1940), A. Fadeyev'in "Bozgun" (*Разгром*, 1926), A. Tvardovski'nin "Vasiliy Terkin" (*Василий Теркин*, 1942), C. Aytmatov'un "Elveda, Gülsarı" (*Прощай, Гульсары*, 1966) eserleri tüm ülkenin ayrılmaz bütünlüğü ve kaderi üzerine yazılır.

Ülkenin yeni iktidarı, yaşanan kargaşa sürecinin etkilerinden bir an önce kurtulmak ve sosyal düzeni yaratmak için sanat galerilerini, tiyatroları millileştirir, halka kütüphanelere ücretsiz giriş hakkı verir ve Sovyet vatandaşı olma yolunda milli değerlerin öğretilmesi amacı ile kitaplar basılması için Devlet Basımevi kurulur (Gacıyev, 1997:5).

Sovyet edebiyatı devrimci gerçekçiliği yansıtmamasının yanı sıra, sosyalist yapılanmayı etkileyecek manevi, ahlaki ve estetik değerleri de içinde barındırarak topluma mal olur. Özellikle milliyetçilik temelinde, yeni edebiyatın öncüleri ve ilkeleri ile birlikte 'parti edebiyatı' (*партийная литература*) kavramı ortaya çıkar. Bu edebiyatın ortaya çıkmasında en önemli etken yazarın sosyalizmi koruması, işçi sınıfının ve halkın bilinçlenmesi için tarihsel görevini yerine getirmesi ile alakalıdır. Sovyet edebiyatının estetik programı ve 'parti edebiyatı' kavramı, 1905 yılındaki ilk devrim esnasında Lenin'in "Parti Organizasyonu ve Parti Edebiyatı" (*Партийная организация и партийная литература*) başlıklı makalesinde belirlenir. Lenin, bu makalede edebiyatın tüm halkın sosyalizm için savaşında bütüncü bir parçası, edebi çalışmanın ise tüm proleter hareket içinde bir bölüm olması gerektiğini belirtir. Lenin'in edebiyata verdiği önem, şu sözlerle ortaya konur:

'hayatı sosyalist devrime çağıran edebiyatın özgür bir edebiyat olduğu, çünkü herhangi bir çıkarı olmadığına sosyalizm fikirleri ve onun için çalışanlara duyduğu sempati ile birlikte sadece yeni olanı yazacağına altını çizmesi ve bu özgür edebiyatın ülkenin renklerini, gücünü ve geleceğini oluşturan on milyonlarca çalışana hizmet edebilmek için var olması fikri' (Fedoseyeva, 1982:8).

Edebiyatın yasal olarak tamamen 'parti edebiyatı' olacağını, özellikle sosyalist proletaryanın, burjuva geleneklerinin, liderinin sözünden çıkmayan, paragöz burjuva basınının, edebiyatta yükselme tutkusunun ve burjuva bireyciliğinin, "derebeyi anarşizminin" ve çıkar düşkünlüğünün karşısında, bir 'parti edebiyatı' ilkesinin kesinlikle oluşturulması gerektiğinden, bu ilkenin geliştirilmesinin ve olabildiğince kapsamlı bir şekilde uygulanmasından söz eder (Lenin, 2008: 29).

Lenin, 1920 yılının şubat ayında, Sovyetler Birliği Komünist Parti Üçüncü Kongresi'nin kapanışı sırasında, kongre üyelerine ateşli bir şekilde yeni sosyalist hayatı kurma çağrısında bulunur. Aynı zamanda devrim hareketinden başarılı bir şekilde çıkan proletaryanın önünde tüm Rus halkının serveti olan bir toprak var olduğunu ve sosyalist prensipler çerçevesinde yeni üretim ve tüketim ürünlerini kurmayı başaracak olanın da yine proletarya olduğunun altını çizer (Dementyev, 1970: 76). Edebiyatın ise proletaryanın davasında bir unsur olması gerektiğini belirten Lenin; *'işçi sınıfının, tüm bilinçli liderler tarafından harekete geçirilen tek ve bölünmez büyük sosyal demokrat düzeneğin 'bir tekerleği ve küçük bir vidası' ve 'Edebiyat ise Sosyal Demokrat Parti'nin birleşik, yöntemli, düzenli çalışmasının bütünleyici bir parçası olmalıdır'* der (Lenin, 2008:29).

Kanlı vatan savaşı ve yorgun devrim sınıfının inatçı direnişiyle birlikte, Amerika, İngiltere, Fransa ve Japonya'nın başında bulunduğu devletlerin müdahaleleri genç Sovyet ülkesini kendini savunmaya zorlar. Beyaz ordu ve dış güçlerin müdahaleleri ile üç yıl kadar uğraşan Komünist Parti ve Sovyet Hükümeti tüm halkı ülkenin bağımsızlığı ve özgürlüğü için seferber eder. Bu seferberlikle aynı zamanda yeni sosyalist kültürün yapılanması ve Sovyet edebiyatının oluşması için gerekli koşullar belirlenir. Sovyet iktidarına karşı olan bir grup sanatçı, devrimin hemen sonrasında ülkeden ayrılır. Devrim öncesi dönemde edebi yaşamları başlayan sanatçıların çoğu ise Sovyet Rusya'da kalır. Ülkede kalan sanatçıların bir kısmı devrimci halkın tarafındadır, diğer bir kısmı ise yaşananların sarsıntısından dolayı, zamanla devrimin gerçekliğini kavrar. Sovyet iktidarına ve sosyalist yapılanmaya güvenmeyen bazı sanatçılar ise Sovyetlerin çöküşünü bekleyerek ülke içerisinde göç eder.

Devrimin ilk günlerinden itibaren çalışmalarıyla kendini halkının özgürlüğüne adanmış sanatçılardan biri olan V. Mayakovski, "Sanat Ordusuna İki Numaralı Uyarı" (*Приказ №:2 армии искусств, 1918*) şiirinde, 'fütüristler' (*футуристы*), 'imajinistler' (*имажинисты*), 'akmeistler' (*акмеисты*) gibi farklı sanat gruplarına, 'uzun saçlı vaizler' (*длинноволосые проповедники*) ve 'temiz sanata' (*чистое искусство*) karşı çıkar. Aynı yıllarda Demyan Bedniy de eserlerinde 'temiz yayın' (*чистая публика*) için kaval çalan 'ilham perisi hizmetkârları' (*служители муз*) ile alay eder. A. Serafimoviç de eski burjuva dünyasına olan nefretini ortaya koyarak yeni Sovyet iktidarına karşı olanları acımasızca eleştirir (Dementyev, 1970:77). Devrimin ilk yıllarında, devrim öncesi dönemde ortaya çıkan çağdaş akımlara bağlı yazarlar da büyük bir grup oluşturur. Bu yazarlar 'Skifi' (*Скифы*), 'Parfenon' (*Парфенон*) derlemeleri, 'Zapiski meçtateley' (*Записки мечтателей*), 'Knijnıy ugol' (*Книжный угол*), 'Novaya Rossiya' (*Новая Россия*) dergileri, 'Jizn iskusstva' (*Жизнь искусства*), 'Letopis doma iskusstva' (*Летопись дома искусства*) gazeteleri gibi yayın kuruluşlarında toplanırlar. Bu çağdaş akımlara bağlı yazarların devrim için görüşleri aynı değildir, ancak onları sınıflar arası çatışmada tarafsızlık prensibi bir araya getirir. Bu yayınların temel prensibinin özgürlük olduğunu, A. Bely 'Zapiski meçtateley' dergisinin 1919 yılında yayımlanan ilk sayısının önsözünde; *"Bize istediğiniz gibi ve ne isterseniz yazın!"* sözleri ile ifade eder (Vihodtsev, 1979: 30). Ancak Y. Zamyatin, F. Sologub gibi yazarlar, zamanla tarafsızlıklarını kaybederek, yayınlarında açıkça devrim karşıtı fikirler ortaya koymaya başlarlar.

Sovyet edebiyatı ve sanatının oluşum sürecinde en önemli rolü ilk Eğitim Halk Komiseri (Bakanı) Anatoliy Vasilyeviç Lunaçarski (1875-1933) oynar. Lunaçarski, gazeteci, araştırmacı-yazar, tiyatro yazarı, eleştirmen ve edebiyat tarihçisi kişiliğiyle çok yönlü ve üstün

yetenekli bir sanatçıdır. “Çilingir ve Başbakan” (*Слесарь и канцлер*), “Kadife ve Yırtık Pırtık Elbise” (*Бархат и лохмотья*), “Zehir” (*Яд*) gibi tarihsel ve çağdaş konulu piyesler yazar. Dünya edebiyatı üzerine de oldukça birikim sahibi biri olarak Batı ve Rus klasikleri üzerine araştırmalar yapar. Genç Sovyet sanatçıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan sanatçı, sosyalist realizm ilkelerini savunur ve “gelişim dönemi bunalımlarının” (*кризис развития*) yetenekli yazarların sanatını kösteklememesi için bıkmadan, yorulmadan çalışır. Sovyet edebiyatını, diğer ülkelerin edebiyatıyla bağlarını kopararak tek başına, yalıtılmış bir olgu olarak düşünemeyen eleştirmen, ilerici dünya edebiyatı eserlerini Sovyet okuruna tanıtmaya aracı olarak çeviriye ayrı bir özen gösterilmesinden söz eder (Lunaçarski, 1998: 31).

Sosyalist Ekim Devrimi’nin Rus kültürü ve edebiyatı üzerindeki etkisi oldukça geniştir. Devrim öncesi dönemde sembolizm taraftarı olan bazı sanatçılar, sonraki dönemde devrim tarafındadır. Bu sanatçılar arasında Valeriy Yakovleviç Bryusov ve Aleksandr Blok sayılabilir. Bryusov devrim öncesi şiir ve makalelerinde “temiz sanat” anlayışı ile birlikte, bireyselliğe önem verir ve gerçekçi sanat anlayışını protesto eder. Ancak devrimin hemen öncesinde Bryusov’un sanatı, diğer sembolistlerden farklılıklar göstermeye başlar. Sanatçı “Yanıt” (*В ответ, 1902*) şiirinde yaratıcı çalışmayı över; “Duvarcı” (*Каменищик, 1901*) şiirinde sosyal çelişkileri ortaya koyar; “Hoşnut” (*Довольным, 1905*) şiirinde asalak insanları hor görür ve “Geleceğin Hunları” (*Грядущие гунны, 1905*) şiirinde ise sosyal devrimin tarihsel gerekliliğini gözler önüne serer. Bryusov’un sanatında ortaya çıkan bu motifler, sanatçının Rusya’daki devrim olgusuna bakışının güçlendiğinin bir göstergesidir (Dementyev, 1970: 78). Aleksandr Blok da Bryusov gibi devrim yanlısı tutumunu eserlerinde dile getirir. Blok “On İki” şiirini devrime adar. “Aydınlar ve Devrim” makalesinde Rus aydınlarını ‘tüm vücutları, tüm kalpleri ve tüm bilinçleri ile devrimi dinlemeye davet eder. “*Blok, devrimin mevcut düzeni yıkmayı gerektiğini, bunun için elbette bir bedel ödeneceğini belirterek her şeyin yenilenmesini, sahte, kirli, sıkıcı ve verimsiz düzenin yıkılıp, adil, temiz ve güzel bir dünyaya dönüşmesini arzulamaktadır*’ (Öksüz, 2014: 104).

Yeni oluşmakta olan bu edebiyat, sadece ömrünü tamamlamış eski edebi eğilimlerle inatçı bir savaşın içinde değildir, aynı zamanda Sovyet edebiyatının gerçek amaçlarından uzak, ancak devrim için çalıştıklarını düşünen bir takım görüşlerle savaşım içindedir. Özellikle bu tarz oluşumların içinde Proletkült⁸ yapılanmasından söz edilebilir. Proletkült 1917 yılı Ekim Devrimi arifesinde, A. V. Lunaçarski girişiminde Petrograd’da Proleter Yazarlar Konferansı’nda kurulur. Devrimci ve işçi yazarların aktif faaliyetleri, geçen yüzyılın sonundan başlayarak bu oluşuma öncülük eder. Devrimden sonra Proletkült, parti organizasyonunun yenileşme görevine en yakın, en demokratik bir oluşum haline gelir. Bu birim büyük çoğunluğu işçi sınıfından çıkan profesyonel ve yeni yetişmekte olan büyük bir yazar ordusunu birleştirir. Hemen hemen ülkenin tüm şehirlerinde Proletkült birimleri ve yayın organları kurulur. Petrograd ve Moskova’da ‘Proleterskya Kultura’ (*Пролетарская культура*), ‘Gryaduşçıye’ (*Грядущие*), ‘Gorn’ (*Горн*) ‘Gudki’ (*Гудки*), ‘Tvori’ (*Твору*), ‘Kuznitsa’ gibi dergiler çıkarılır. 1919 yılı Aralık ayında Petrograd’ta proleter yazarların ilk konferansı yapılır. Bu konferansta ‘*Proleter kültür, burjuvazinin evet dediği yerde, evet*

⁸**Proletkült:** (Пролетарские культурно-просветительные организации/Proletarskiye kulturno-prosvetitelniye organizatsiya) Kendilerini proleter sanatın gelişmesi yoluna adayan, eğitim ve kültür kuruluşu Erişim: (https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims).

dememelidir; ‘işçi-yazar eğitim görmek zorunda değildir, ancak yaratmalıdır’; ‘burjuva dili ve burjuva kültürü elimine edilmelidir’- gibi sloganlar atılır (Vihodtsev, 1979: 33). 1920 yılı Ekim ayında ise Proletkült’ün Birinci Rusya Genel Kongresi yapılır. Bu kongrede sosyalist kültürün inşasında Proletkült’ün rolünden ve edebiyatın gelişmesi için yapılması gerekenlerden konuşulur. Lenin’in önerisi ile Proletkült, Narkompros’a⁹ bağlanır. 1920 yılında Moskova Proletkültü içerisinde F. Gladkov, A. Novinkov-Priboy, N. Lyaşko, V. Bahmetyev, V. Aleksandrovski, S. Obradoviç, V. Kirillov, M. Gerasimov, N. Poletayev gibi isimlerin bulunduğu ‘Kuznitsı’ (*Кузницы*) topluluğu oluşturulur. 20’li yılların başlarında Proletkült gücünü kaybetmeye başlar, ancak 30’lu yılların başlarına kadar edebiyat sahnesinde faaliyet göstermeye devam eder. Proleter yazarların çoğu, klasiklerle olan bağlarından ayrılamaz ve özellikle çağdaşları olan köy kökenli şairlere yakın olurlar. Aleksandrovski, Kirillov, Obradoviç, Tihomirov gibi proleter şairler köy konularına, Koltsov ve Nekrasov tarzı şiir ve halk şiiri geleneklerine eğilim gösterirler. Bu amaç doğrultusunda proletkulte bağlı yazarların çalışmalarıyla birlikte köy kökenli yazarlar da, XIX. yüzyılın sonlarında kurulan “Surikovski” (*Суриковский*) müzikal grubunun etrafında toplanarak sanatsal faaliyetlerini sürdürür. Bu gruba dâhil birçok yazar, bölgesel gazete ve dergilerde çalışarak Proleter yazarlara yakın olurlar. N. Kluyev, S. Klıçkov, S. Yesenin, P. Oreşin ve A. Şiryavets gibi şairler ‘Skifi’ (*Скифы*) grubunu oluştururlar. G. Deyev- Homyakovski, S. Zarevoy, M. Artamonov, M. Praskunin ise kendilerini köylü şairler olarak adlandırır. Tüm bu isimler devrimi memnuniyetle karşılarken, eserlerinde hayatlarında başlayan aydınlık günleri ve emekçi köylülerin mutluluk dolu hayat görüşlerini ifade etmeye çaba gösterirler. 1918 Ekim’inde, köylü şair ve yazarlardan oluşan öncü bir grup devrimci komünist anlayışa katkıda bulunma ve Proletkült’ün bünyesinde köylü sanatçılar için yapılanma oluşturma amacıyla, S. Yesenin, S. Klıçkovıy, S. Konenkovıy ve P. Oreşin tarafından imzalanan bir öneriyi Proletkült’ün Moskova’daki merkezine sunar. Ancak Proletkült yönetimi bu teklifi kabul etmez.

Proletkült yöneticileri proletaryanın yükselişinin her şeyden önce geçmişle manevi ayrılık temeline dayandırılması gerektiğini bildirerek, kültürel mirası ret ettiklerini ilan ederler. Bu bağlamda proletkulte bağlı sanatçılar, kendilerini yeni sanatın kurucuları olarak nitelendiren fütüristlerle ortak noktada buluşurlar ve proletaryanın geçmişin mirasçısı değil de geleceğin yaratıcısı olduğunu iddia ederek klasik edebiyata ait tiyatroları ve müzeleri yok etmeyi teklif ederler. Proletkült yazarları eserlerinde devrimi överek, işçi sınıfını ve emeklerini göklere çıkarmalarına rağmen, yaratıcılıkları gerçek yaşamdan kopuk ve tamamen soyuttur. Zamanla parti örgütü Sovyet toplumundan kopuk olmalarından dolayı, proletkültün hatalarına katlanamaz bir duruma gelir. Lenin, proleter kültürün geçmiş dönem kültürünün temelleri üzerine kurulması gerektiğini belirterek proletkültü Sovyet devletinin önünde duran meselelerle uğraşmaktan men eder. Proleter kültürün esasını oluştururken iki yüz yıllık insanlık tarihi boyunca değerli ve faydalı olan ne varsa onu özümseyip yanlış, uydurma gereksiz olan unsurları ise ret ederek kendi işinin sınırlarını belirlemesi gerektiğini vurgular (Dementyev, 1970: 79).

⁹ **Narkompros:** (Народный комиссариат просвещения/Narodniy komissariat prosveshcheniya) -Halk Eğitim Komiserliği (https://w.histrf.ru/articles/article/show/narodnyi_komissariat_prosvieshcheniia).

1 Aralık 1920 yılında partinin merkez komitesi toplantısında ‘proletkült’ üzerine özel bir belge yayınlanır. Bu belgede organizasyonun eksiklikleri ve hataları eleştirilir. Bu belgede Lenin’in proleter kültür hakkındaki düşüncelerinin sadece partinin ve Sovyet halkının komünist toplumu kurma süreci ile alakalı olabileceğinden söz edilir. Lenin’e göre yazar, Sovyet gerçekliğini dikkatli ve sürekli bir şekilde incelemeli, Sovyet toplumunun yapısını en küçük detaylarına kadar öğrenmelidir. Bununla birlikte işçi ve köylülerden oluşan Sovyet toplumunda aydınlanma için ortaya koyulan adımların eğitim ve siyasi alanda olduğu gibi, özellikle sanat alanında da proletaryanın sınıfsal savaşım ruhu ile paralel bir şekilde gelişmesi gerektiği ve insanın insanı sömürdüğü burjuva sistemini yok etmeyi hedef alması gerekliliğinden söz eder. Bu bağlamda Sovyet toplumunun yapısını ve vatan savaşımını gerçekçi bir şekilde gözler önüne seren eserler arasında V. R. Zazurbin’in (1895-1938) “İki Dünya” (*Два мира, 1921*), B. A. Pilnyak’ın (1894-1941) “Çıplak Yıl” (*Голый год, 1921*) ve Aleksey Tolstoy’un “Kızkardeşler” (*Сестры, 1921*) romanları gösterilir (Juravleva, 1988: 31).

Devrimin ilk yıllarında edebiyattaki bu karışık durum ve edebi gruplar arasındaki çatışmalar, Sovyet yazarların sanatsal arayışlarını olumsuz etkiler. Bu yıllarda sanatın Rus aydın temsilcileri hayattan uzaklaşırlar. Kitleleşen halk topluluklarının ise henüz kendi aydınları yoktur. Devrim edebiyatı, aydın insanların çalışmaları ile gelişme gösterir. Dünyadaki ilk sosyalist toplumun edebi yapılanmasında, Lunaçarski’nin eski ve çağdaş edebiyatın sorunları üzerine çalışmaları dikkat çekicidir. Blok ve Bryusov’un devrim tarafına geçtikten sonra sanatsal yaratıcılıkları, makaleleri, bildirimleri dönemin bütün aydınları için örnek oluşturur ve yeni edebi yapılanmada, bu zor süreci derinlemesine kavramalarına yardımcı etken olarak ortaya konur. Hayatı yeniden kurma, mutluluk ve özgürlük, komünizm uğruna mücadele, geleceğe inanç, iyimserlik, insanlık, zorbalık ve şiddete duyulan öfke sosyalist edebiyatın genel özellikleridir (Dementyev, 1970: 10).

SONUÇ

Sovyet edebiyatı oluşum sürecinde, devrimle birlikte şekillenmiş, rejimin belirlediği eğilimler yönünde gelişim göstermiştir. XX. yüzyılın başlarında, bir yandan XIX. yüzyıl gelenekleri ile olan bağlarını koparmaya çalışmakta, bir yandan da batıdan gelen modernist akımların temsilcileriyle savaşım göstermekte olan sanat devrimin gerçekleşmesiyle ideolojik bir boyut kazanır. Toplumsal yapıdaki değişimin, edebiyata ve sanata yansımalarının Rus halkının yeni sürece entegre olmasını kolaylaştırması uğrunda XX. yüzyıl insanının bilincinin geliştirilmesi elzem olarak görülmektedir. Bu bağlamda XIX. ve XX. yüzyıl toplumunun bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir. Önceki dönemde Tanrı ve doğa kavramları karşısında pasif bir duruş sergileyen halk aktif konuma geçmek zorundadır. Halkın aktif ve üretken konuma geçişini yönlendiren en önemli etken Marksist-Leninist ideoloji temelinde eserlerin oluşum göstermesidir. Sonuç olarak XX. yüzyıl Sovyet-Rus Edebiyatının ilk yarısı olarak kabul edilen 1917-1953 yılları arasındaki dönem, tarihsel gelişmelerle yön değiştirmiş olsa da edebiyatın başlıca malzemesi ‘çalışan insan’ motifinden yola çıkarak, ürünü olan bu ‘çalışan insanı eğitme, yönlendirme’ amacıyla şekillenir. Devrim öncesi dönemde bu görevi halkı mücadeleye çağıran eserler, devrimle birlikte mücadelenin zaferini kutlayarak onu göklere çıkarır. Halk adeta edebiyatın en büyük objesi haline gelir. Sovyet halkının başarısı

edebiyatla tarihe kazınarak ortaya çıkan eserin milli olarak değerlendirilmesi, halk tarafından benimsenmesi amaçlanır.

KAYNAKÇA

- Bonnard, A. (2001). *Yeni Bir Hümanizmaya Doğru: Sovyet Edebiyatı Üzerine* (Çev. Serdar Canbolat-Mehmet Erdal). İstanbul: Evrensel Basım Yayım
- Dementyev, A., Naumov, Ye. ,Plotkin, L. (1970). *Russkaya sovetskaya literatura*. Moskva: İzdatelstvo prosveşçeniye
- Daryalova L. N. (1998). *Russkaya Literatura XX Veka Posle Oktyabrya. Dinamika razmejevaniy i shojdenny Tipi Tvorçestva (1917-1932)*. Kaliningrad: KGU
- Dell, C. (2014). *Mitoloji-Hayali Dünyalara Eksiksiz Yolculuk*.(Çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Fedoseyeva, L. G. (1982). *Sovetskaya literatura*. Moskva: Russkiy yazık
- Gacıyev, A. A. (1997). *Russkaya literatura XX veka*. Bakü: İzdatelstvo Mutargcim
- İgoşeva, T. V. (2002). *Sovremennaya russkaya literatura*. Velikiy Novgorod: Ministerstvo obrazovaniya Rossisyskoy federatsii
- Juravleva, A.A. (1988). *Russkaya sovetskaya literatura*. Leningrad: Prosveşçeniye
- Kormilov, S. İ. (2008). *İstoriya russkoy literaturı XX. veka (20-90-e godı): Osnovniye imena*. Moskva: İzdatelstvo Moskovskogo universiteta
- Lenin, V. İ. (2008). *Edebiyat ve Sanat Üzerine* (Çev. Elif Aksu). İstanbul: Payel Yayınevi
- Lunaçarski, A. (1998). *Sosyalizm ve Edebiyat* (Çev. Asım Bezirci). İstanbul: Kayhan Matbaası
- Öksüz, G. (2014). *Rusya'da Eylemin Sanatla Buluşması: Edebiyatta ve Sinemada Devrim*. İstanbul: Çeviribilim Yayınevi
- Vihodtsev, P. S. (1979). *İstoriya russkoy sovetskoy literaturı*. Moskva: Vıssşaya şkola
- Volkov, A. A., Smirnova, L. A. (1977). *İstoriya russkoy literaturı XX. veka*. Moskva: İzdatelstvo prosveşçeniye